

Herman Witz

Theels Uram!

Bay ucran ram nerie, mess felforgatta tárcáim
beszédát, de az "Eranis" val vicsenem kell,
egy jön halnag. Engedje azonban, hogy ne legyen
minden egyes pont kiteljes, hanem néhol két =
három örvényesél egy kiteljesbe. Különben nem
tevé a lapba, lévén már tárcá is hordandó.

D. u. S = kül F = ig sephés perint át
nehési a cillest az "Achenaeum" emeletén;
a fedők seljes lés véggel megmutatják, hol
a korrektor voba.

Igar! Van Rómerné? Meret a
cilleben van. Remélem nem az apátort hára =
viszta meg az elhúadt soll? Theelije
Witz

Ms 282/
149

Herman Ottó

Schaele Urann!

Ét bizony nagyon érdekem meg a lutyá = baguó:
alvasó, hogy...i. mi benne a való, mi az álom. É
mivel rébuszt nem voltam közelelni, arra kérem
kegyedet, legyen világos nelem e helyett mást
küldeni, de — mielőbb

chely úrfeleje:

Vadnai Rany

Herman

Jobbseg a karvita

Rozskeneti tarsasag

a haza arulo Porgey bararia:

Vadnay Károly beszámoló beszéde.

(Miskolczon 1892. január 10-én.)

Tisztelt uraim, választó polgárok!

Nem csupán politikai kötelességérzet buzdított engemet arra, hogy megbízó levelem lejártával szívesen adni megjelenjek az Önök színe előtt; hanem az a mély ragaszkodás is, mely szívemet gyermekkoromtól fogva, legbensőbb szálakkal köti szülővárosom földjéhez és polgárságához. Ezeket a szálakat, melyek csak életem lejártával fognak elenyészni, bizonyára erősítette az a nagybecsű bizalom, melylyel engemet két szavazás alkalmával, s az a rokonszenv, melylyel többször s többféleképp kitüntetni szíveskedtek. Midőn ezért lel kemnek esik jól leghőbb hálámat ezuttal is kinyilvánítani, kétszeresen érzem egyszersmind a tartozást, melyet azzal kell lerónom, hogy első szavakba foglalt visszapillantást vessek a lefolyt országgyűlésre, melynek az önök akaratából én is egyik, jelentéktelen bár, de kötelességtudó tényezője lehettem.

Az a végzet, mely az események folyásában az oknak és okozatnak szigorú logikáját szokta érvényesíteni, nem engedte meg, hogy az első öt éves országgyűlés tényleg is teljes öt éves lehessen. Epitaphiuma csak ez lehet: élt ötödfél évet és erős munka után meghalt, sorvasztó lázaktól kapott végegyöngülésben. Az ellenzék most, a kormány elleni súlyos vádként, erőszakos kimulást emleget, feledve, hogy a múlt nyáron, az országos aratás küszöbén, hirlapi vezércikkekben

sajnosan elvesztett üzletvezetőséget. Meg kell még említenem a munkás osztály anyagi állapotának javítására s a szociális nagyobb bajok megelőzésére hozott törvényeket; továbbá az alsó Duna szabályozásának óriási munkáját, melylyel a gróf Széchenyi István egykori legmerészebb álma telje sül; végül a kereskedelmi szerződéseket, melyek gazdáink nyers terményeinek külföldi piacokat, kereskedőink és iparosaink számára pedig hosszú időn át megbízható számításokat biztosítanak. A közoktatásügy terén a belterjes fejlesztés üdvös politikája folyt; a középiskolai sokszor panasztól túlterhelésen könnyítés történt; a néptanítók nyugdíja rendezve s fizetésük szabályozási javaslata benyújtva van; egyszersmind szentesítve a népszaporodást és állami nyelvünk terjedését előmozdító kisdiedővási törvény, melynek végrehajtását a közigazgatás államosításától joggal várhatjuk. A földművelés ügye, mely önálló tárczát kapott, szintén nem maradt lendítés nélkül, bár e téren igen nehezen legyőzhető két természeti ellenséggel: a folyók rakoncátlanságával és a már itt is elszomorított pusztító phylloxerával kell küzdeni. Ilyféle rombolások helyreállítása sok időt és megfeszített munkásságot kíván. Az embernek aránytalanul kisebb ereje csak évek alatt hozhatja helyre azt a pusztítást, melyet például földingás, tűzvész és árvíz rövid órák, néha percek alatt követnek el. És ahhoz még inkább évek kellenek, hogy az annyi anyagi jölet megcsorbitásával járt

hoz érni. Valóban ez a tény képe. Nem könnyen helyreállítható nagy érték forgott veszedelemben: a parlamentnek már a véderő-vita alatt ideges zajjal megingatott méltósága és tekintélye. Midőn a tárgyi vita sokszor személyes ócsárlással fajult, midőn a törvényhozás komoly termében, mint valami komédia házban, egyeseknek az a különös becsvégya támadt, hogy folytonos durva tréfájuk, kiméletlen közbeszólások szerepében bravourkodjanak, s a mi ennél sokkal károsabb, szenvedélyesen állíták föl a kisebbségnek veto jogát, mely szomszédságunkban egy századokig intézkedett és virágzott királyságot országgyűlési rakoncátlankodások közepett tett tönkre, s midőn államunk belső tekintélyének és külső hitelének tetemes megrongálásáról lehetett már tartani: eszély és kötelesség dolgozott, — az elvet törvénybe iktatva — a reform keresztülvitelét higgadtabb időre halasztani. És hogy ez az idő hamarabb elérhető legyen, ez is egyik lényeges oka az országgyűlés feloszlásának.

Nincs mi nekünk, tisztelt uraim életbevágóbb érdekünk, mint a magyar állam teljes megszilárdítása. Nem csak külső, hanem ma még belső ellenségeink is lévén, ezekkel szemben pártkülönbőség nélküli kötelesség megővni amaz alapintézményeket, melyekből a megszilárdítás munkájához folyvást erőt meríthetünk. De hogyan óvjuk meg, ha magában a parlamentben igyekeznek meggyöngíteni a parlament hatalmát azzal, hogy a kisebbség lehetetlenné teszi a többség akaratának érvé-

boldogulni akarunk, el kell előre látni elegendő tiszttel. Ezért volt kénytelenség megszavazni a törvényjavaslat megtámadott szakaszát. Ma már két éve van érvényben ez a törvény s eredményei nem bizonyultak olyan sötétekné, minőknek a vita alatt célzatosan festették. Különben az ideges ellenzés nagybárra személyi animozitáshoz vezet. A kisebbség vezérszónokai antiparlamentaris módon követelték, hogy mondjon le a többség vezére, mert addig a parlamentben nem lesz rend és nyugalom, míg Tisza Kálmán a kormányelnöki székben ül, a ki pedig hozzá ragaszkodó nagy többsége élén, az államot konszolidáló működésének érdemeihez épp akkoriban csatolta a pénzügyi egyensúly helyreállításának nagy vívmányát. Midőn később, nem a jogtalan követelésre, hanem mert egy, magyar szívvvel adott ígéretét beváltania, közbe jött és töle nem függött okok miatt, lehetlenné vált s a kormányelnökségről lemondott, az ellenzék eleintén nyájasan fordult utódja felé, a ki pedig régi, erős meggyőződésénél fogva elődjének politikáját folytatta; de más személy volt. A múlt nyár kezdete óta azonban már az ő személye ellen hangoztatják a követelő tételt, hogy a mig ő vezeti az ország ügyeit s a parlament munkásságát: addig nem lesz siker, rend, nyugalom. Időközben megtörtént, hogy midőn a mérsékelt ellenzék a kormánypárttal együtt küzdött a közigazgatási reformért, a képviselőházban már sajnosan meghonosult személyi animozitás két oldalról is nyilvánult. A többség akaratának ellen, a kisebbség

parlamentű beszedeknek nagy tárgyalási és beszéd-alkalmat. Sőt felelt még azt is, hogy voltaképp munkák leginkább a még együtt levő országgyűlés idő előtti feloszlására, ki a kerületekben idő előtt indítja meg zajos hadüzenettel a választási párharcot, mert midőn a képviselők figyelmét gondját a jövő alakulásai veszik igénybe, akkor már a törvényhozás termeiben nem lehet meg többé az a tárgyas nyugalom és buzgó érdeklődés, melyet az ország közügyeinek intézése követel. Akkor már lényegesen haszon nélkül vesztegetnek csak az időt, mely pedig drága érték ott, hol életbevágó nagy reformok, szellemi és anyagi erősödés kérdései várnak megoldásra.

Igaz, hogy az utóbbi időben képviselőházunkban nem újultak meg az ideges harc külső jelenségei; de ez a tárgyalásra került ügyek: a tanítói nyugdíj és kereskedelmi szerződések természetén is mult. Az is igaz, hogy a költségvetés megszavazása előtt nagy ok nélkül menni az általános választás elé: szokatlan eset; de mit lehetett várni a budget tárgyalásától akkor, midőn a hétről hétre izgalmasabbá váló választási mozgalom egyre erősebben uralkodott volna a kedélyeken, hogy ne a tárgyhoz, hanem kifelé beszéljenek, s midőn a külső kényszer egyre több képviselőt szőlított volna el kötelessége teljesítésétől? Ily viszonyok közt a parlament szétoszlátása nem erőszakosság, hanem csupán az elerőtlenedésnek megpecsételése, az adott oknak természetes okozata. A kik először lövik ki fegyverüket, tényleg azok törík meg a békét s indítják meg a háborút, melyet aztán a másik fél is kénytelen folytatni.

Mindenki tudja, hogy a parlamentű időköz meghosszabbítása azzal az üdvös célzattal történt, hogy a felelős kormány egyfolytában több nyugodt időt nyerjen a szükséges törvényjavaslatok elkészítésére, a hosszabb lélegzetű országgyűlés pedig az eredményes munka fokozására. Merem állítani, hogy ez a reménység körülbelül negyedik éven át tényleg valósult is.

A sokoldalú államéletnek alig van olyan ága, melyben ez időszakból nevezetes vívmányokra ne mutathatnánk. Legfontosabb köztük a világos, céltudó pénzügyi politika nagy eredménye, az, a mi a regálé megváltás nagy munkáját nyomban követte: az állami háztartás egyensúlyának helyreállítása, melyet öt évvel ezelőtt még alig mertünk remélni, míg ma már — a nemzet áldozatkészsége, egy rendkívüli munkaerejű miniszter és az őt támogató többség buzgó működése következtében — egész a valuta rendezés küszöbéig jutottunk. Hasonló nagy munkaerejű, határozott politikájú, erélyes miniszter nevéhez fűződnek ama rendkívüli eredmények, melyeket a kereskedelmi tárcza tág terén elértünk: a vasutálózat folytonos gyarapítása a mellékerekül szolgáló viciális pályákkal; a forgalom nagy lendülete a világpeidává lett zónatarifa életbeléptetésével; az osztrák-magyar államvasut megsejterzése. melynek egyik, minket nagyon közelről érdeklő következménye lett az is, hogy városunk most nagyobb testületben kapja vissza az állami szűk években

phyllaxera-vészit keverhessük. Nehéz túlelmei kell bevárunk, míg elkoparult szőlőhegyeink újra kivirítanak és gyümölcsözni fognak. E célra a kormány föladata az, hogy homoktalajok beültetésével, vesszőtelepek fölállításával és czélszerű intézkedésekkel példát nyújtson, munkára serkentsen, s a szőlősgazdák törekvésén lehetőleg könnyítsen. És mindez irányban a szakminiszterium folytonos munkásságot is fejtett ki; de a baj fokozódásával ezt a munkásságot is folytonosan fokozni kell. Az eredményhez még ugy is a magántevékenység nagy erőfeszítése szükséges a honvédelmi miniszter, ki nehéz helyzettel és sok megtámadtatással küzd, mert hivatása béke időben súlyos áldozatok kívánásával készülni a sikeres háborúra, erélyes kézzel munkálkodott a honvédség harci képességének fejlesztésén, hogy — ha a sor arra kerül — újra ősi fényben ragyogjon a magyar vitézség hazánk megvédésére. — Az igazságügyminiszter sokágú munkái közül a királyi ítélő tábla szétoszlátására mutathatunk, mely nemcsak a törvénykezés nagy érdekeit mozdítja sikeresen elő, hanem számos vidéki városunk anyagi és értelmi gyarapodására is szolgál. A tények és alkotások láncolatában csak a csúcspontokat emeltem ki, melyek a mult országgyűlés működésének elvitázhatatlan és maradandó bizonyossága.

A kormány elnöke, ki az utolsó időben a többséget és a parlament munkásságát vezette, mint belügyminiszter, a közigazgatási reform törvényjavaslatára és az ezzel kapcsolatos biztosítéki törvények előkészítésére fordította főmunkásságát. Hazafias működésének érdeme nem kevesbült, csak sikere nem fokozódott azzal, hogy a javaslat ezáltal még nem válhatott törvénynyé s csupán vezérelve: az államosítás nyert szentesítést, a mi szintén vívmány. Eszem ágában sincs törekvésünk meghiusulását palástolni. Ha csalódnai politikai hiba, akkor be kell vallani, hogy számításunkban hibáztunk. Azt hittük, hogy a parlamentárizmus alaptörvényeit sokkal jobban tiszteli a kisebbség, semmint minden áron az agyonbeszélés erőszakosságával is, akarná megakasztani a törvényhozási többség munkáját, kivált akkor, midőn a törvényhatóságok többségének határozataira sem hivatkozhatott. De ha mi e hitben csalódtunk, még inkább csalódik az, ki azt hiszi, hogy az obstrukció, mint valami hősi tett, diadalt aratott. Arad városának volt képviselője a választóihoz intézett beszédben, igen találó hasonlatban világosítja meg ezt a kérdést. Azt mondta: olyan győzelem ez, mint ha egy hatalmas vasuti vonat erős mozdonyal utnak indul és aztán néhány embernek sikerül a pálya sinjére gerendát gördíteni, senki sem fogja ezt hőstettnek tekinteni s azt mondani, hogy ez a néhány ember erősebb a vasuti vonatnál; az eredmény pedig az lesz, hogy az óvatossá mozdonyvezető, ki a vonatot nem akarja veszélyeztetni, rövid időre meg fog állni, gondoskodik a gerenda eltávolításáról, aztán új erővel folytatja útját s habár kissé késve, de annál biztosabban fog céljá-

parlament esetleg nagyobb számban összeveszülődhető reakciónáriusainak vagy nemzetiségi túldóinak is vérszemet adhat arra, hogy mint lehet megakasztani a szabadelvű magyar többség törvényhozási munkáját. Ilyen eshetőségekre gondolva, hazafias aggodalom forrásából támadt az óhajlás, hogy még a házszabályok szigorításával is, de biztosítani kell a parlament tekintélyét és működését. Én, uraim, mindig büszke voltam arra, hogy nálunk a parlamenti szólásszabadság kevesebb korlát közé van szorítva mint a mintaalkotmányu Angolországban és a szabad Észak Amerika köztársaságában mert ez azt bizonyította, hogy a mi parlamentünkben a szabadsággal nem éltek vissza. — Sajnálom, hogy e büszkeségen csorba esett; de be kell látnom hogy a parlamentarizmust, melylyel a modern szabadelvű nemzetek sorába léptünk, nem engedhetjük hiábavaló formává sülyeszteni, mint sülyed akkor ha abban az erőszak meggátolhatja a nemzeti akarat képviselőit. A többségnek érvényesülését. A világ legszabadabb országainak példája a bizonyosság rá, hogy a parlamentben nem a szabadságot fékezték, hanem a szabadsággal való visszaélés elé vetettek gátat a házszabályok útján.

A mult nyári obstrukciónak nem csak az a hátránya volt, hogy a reformjavaslatot félre kellett tenni, hanem az is, hogy az ősz-téli tanácskozás munkarendje szintén dugába dőlt. Az volt a terv, hogy a reform elfogadása után az azzal kapcsolatos biztosítéki törvények kerülnek egymás után napirendre. Ezt lehetetlenné tették s ilyenkor lehetetlenné válik az is, hogy a kormány azonnal hasonló fontosságú munkarendet állítson amannak a helyére. Csakhogy aztán e kényszerű hiányért nincs is joguk vádat emelni éppen azoknak, kik a munka természetes folyását megakadályozták.

Az az erőltetnő lát, mely a képviselőház belső bajait és időelőtti feloszlását előidézte, volt taképp a véderő-vita alatt kezdődött, midőn az utca erőszakos követeléssel avatkozott be a képviselőház dolgába s képviselőházi tagoktól is felbiztatásban részesült. A láрма vaktöltésű terrorizmusa volt ez, melytől a kötelességeit és felelősségét érző kormány s a többség nem félemlühetett meg. A haza jövője néha kemény kötelességet ró az előrelátás politikáira, a mit a népszerűség vadászának politikusai rendszeren arra használnak ki, hogy a kötelesség teljesítését még nehezebbé tegyék. Senki se higgye, hogy akadhat jóra való képviselő, ki jó kedvvel rak kikerülhető terheket a nemzet vállaira s olyan eshetőséggel is könnyedén szaporítsa a családok gondját, minő az önkényesek két éves szolgálat. De méltóztassanak elgondolni, hogy a jövő háborúja, mely roppant tömegeket fog a harctérre szőlítani, már csak az élelmezés nehézségei miatt is gyorsan fog eldőlni s a mely nemzet veszteni fog, anyagilag és erkölcsileg hosszú időre tönkre jut. Hogy ez kikerülhető legyen, arról békeidőben jó előre kell gondoskodni, mert rövid háború küszöbén vagy folyása alatt nincs idő a mulasztás pótlására. Ha a tartalék sereggel

vanulni annak ellenzékét pártvezetők napirendre: a haza jövője néha kemény kötelességet ró az előrelátás politikáira, a mit a népszerűség vadászának politikusai rendszeren arra használnak ki, hogy a kötelesség teljesítését még nehezebbé tegyék. Senki se higgye, hogy akadhat jóra való képviselő, ki jó kedvvel rak kikerülhető terheket a nemzet vállaira s olyan eshetőséggel is könnyedén szaporítsa a családok gondját, minő az önkényesek két éves szolgálat. De méltóztassanak elgondolni, hogy a jövő háborúja, mely roppant tömegeket fog a harctérre szőlítani, már csak az élelmezés nehézségei miatt is gyorsan fog eldőlni s a mely nemzet veszteni fog, anyagilag és erkölcsileg hosszú időre tönkre jut. Hogy ez kikerülhető legyen, arról békeidőben jó előre kell gondoskodni, mert rövid háború küszöbén vagy folyása alatt nincs idő a mulasztás pótlására. Ha a tartalék sereggel vita alatt erősen táplált ily animozitást az akkori kormányelnök ellen. És aztán megtörtént az az éppen nem természetes meglepetés, hogy midőn a közigazgatási reform alapelvének törvénybe iktatása került napirendre: a mérsékelt ellenzék vezére elégedetlenül szakított azzal a párttal, melylyel a közjogi kiegyezés és a közigazgatási reform lényegében egyetért, s a »mérsékelt« nevet »nemzeti« re fordított párt választási szövethozására kívánt lépni a sokkal nagyobb számú és hatású, bár egységében megszakadt függetlenségi és 48-as párttal, melylyel pedig ugy a kiegyezés, mint a közigazgatás főkérdéseiben homlokegyenest ellenkezik. Ebben áll, uraim, a mai párt helyzet természetlensége és sikamlóssága. Az igazságügyi miniszter Pozsonyban, választói előtt, az éles elme találékonyaságával mondta, hogy nem Magyarország beteg, a mint csüggesztő célzattal hirdetik, hanem a ki e képzelt beteget gyógyítani szeretné, az orvos, szenved bizonyos betegségekben, s hozzá tehetjük, uraim, hogy ez a betegség akkor válnék közbajjá, ha a most már háromféle ellenzék együtt a választási urnáknál többségre birna jutni, mert külön-külön ellenkező elveket vallva, mindjárt a legelső vitánál akár az 1867-diki kiegyezés, akár a közigazgatási reform kerülne szőnyegre, megint egymás ellen forduló kisebbségekre szakadnának, ha csak egymás kedvéért le nem mondanának addig vallott vezérelveikről, de a mit róluk csak föltenni is részéről kiméletlen sértésnek tartanám.

Ezzel a konglomerált homálylyal szemben áll az összes kormány, abban minden egyes miniszter és az eddigi többség világos, összhangzó, határozott politikája követik a politika legelső törvényét: azt akarni, a mi lehetséges s mindazt a jót és hasznost, a mi lehetséges, ki is vívni a haza javára. A legutolsó tárgyaló ülésen is hangzott a vád, hogy a többséget csupán a pártérdek tartja össze. Teljesen igaz! Csakhogy ez a pártérdek egyszersmind az ország érdeke. Fenn akarjuk tartani a maga teljességében a kiegyezési alaptörvényt, mert ugy tapasztaljuk, hogy ezen az alapon békében minden irányban lehet fejlődni, haladni, erősödni; háboruban pedig biztosítékot nyújt hazánk megvédéséhez. Az új keletű, de éppen nem világos igyekezettel szemben, mely a kiegyezés nagyobb mérvű fejlesztését emlegeti, nem tartjuk ez alaptörvényt megbolygathatónak, kivált világ-résznünk mai viszonyai közt, midőn a béke nem ideális könnyű leplet visel és nem szelid olajágat tart a kezében, hanem tetőtől talpig vasba öltözve, drágánál drágább fegyverzettel védi magát, egyre szaporítja a munkás népek terhet s fenyeget tiz országban nagy erőfeszítéssel létrehozott erkölcsi és anyagi eredményeket. Azt valljuk, hogy ilyen helyzetben szükség van a kormányzat állandóságára és a vezérő politika amaz erős higgadtságára, mely biztosan vezet előre és koczkázató kísérletek után nem kapkod. Azt követjük, kinek éber szeme folyvást a célon függ és nem tesz ugy a verseny-futásban, mint a bájoszavú Atalanta,

az eléje szórt csillogó arany almákat káprázó pmmel szedte föl s ezzel is időt veszítve, a ver-nyit is elveszté. Nem akarunk oda jutni, hová emélyi toresalkodások miatt újabban a szomszéd ománia jutott, folyvást cserélve a kormányait s zel megbénítva a nemzeti haladást. Nem tart-
tjuk magunkat annyira gazdagoknak, hogy ok-
külü kormányválságokkal káros rázkódást idézve
ő, sok milliónyi értékünk vesszen kárba és sok
dvös törekvésünk maradjon félbe. Nem csillogó
zavak versengő művészetére, hanem a folytonos,
tartó, komoly munka tápláló gyümölcseire van e
aladni törekvő nemzetnek szüksége. Ime a néze-
ek, melyek a többség pártját elejétől végig össze-
artották s merem kérdeni, hogy az ilyen pártér-
ek nem egyszersmind az ország érdeke e?

Azt is mondják, hogy a párt vakon követi a
ormányt. Bizonyos, hogy megszavaztunk egészé-
en üdvös nem egy olyan törvényjavaslatot, mely-
ek némely részletét egyikünk-másikunk másként
hajtotta volna. De ez nem vakság, hanem politi-
ai észély bizonyossága. Ha a főkérdésekben és el-
ekben egyetértünk, alárendelt részletekben tudni
ell engedni, különben maga a parlament válnék
olyan vak khaósszá, melyben annyi volna a párt,
ahány okoskodó fej van. Az ilyennel aztán vajmi
sokra is lehetne menni!

Tisztelt Uraim! A mi jót a mult országgyű-
és alkotott s a mi bajt előidézett, törekedtem
rövid vonásokban fölmutatni. Önökre bízom meg-
téltni azt, hogy kitől eredt a jó s kitől a baj. Ennek-
em az első öt éves országgyűlés egész pályája
ugy tűnik föl, mint ama hires folyamé, mely kies
ponton, gazdag forrásból ered, egyre szélesbülő
medrében hosszú ideig sok hajó kincseit rakja ki a
partvidékek gazdagítására; de pályautjának vége
felé sivány homokba vesz, hasznot nem bír többé
tenni s még csak impozant torkolathoz sem jut.

A mit ez az országgyűlés eligazítani már
nem bírt, örökségül hagyta a következőnek, kö-
zöttük van a köztisztviselők anyagi jólétének eme-
lese, e fontos és sürgős feladat, melyet magának
az államnak tekintélye is megkövetel. Közöttük
lesz kétségkívül a vallási egyenjogúság nagy kér-
désének elintézése emberi jog és igazság szerint.
A függőben maradt költségvetés és a közigazgatási
reform higgadt tárgyalása.

Körülbelül másfél éve, 1890. szeptember
havában, beszámoló beszédet épp azért tartottam
választóim előtt, mert illőnek tekintém a törvény-
hozási tárgyalás előtt kijelenteni, hogy én a köz-
igazgatási államosítás híve vagyok. Föltettem
akkor magamban, hogy ha e nyilatkozatom ellen-
zésre talál annál a pártnál, mely engemet a meg-
bízó levélhez juttatott, abból azonnal levonom a
kötelességszerű következtetést, mert rám nézve a
megbízó levél erkölcsi bece abban áll, ha az ilyen
nagy kérdésekben a választó polgárok többségével
egyetérthetek. Mivel szerencsés valék ezt e reform-
kérdésben is elérni, nyugodt önérzettel képvisel-
hettem önöket tovább is a parlamentben.

Azt hiszem, tisztelt uraim, hogy a mult nyári
szóözőn hullámmásain a korszellem delejtűje mi
felénk hajolt, kiknek vezérelve olyan intézménye-
ket alkotni, melyek a magyar államot erősebbé,
egységesebbé teszik. A kik ekövetelménnyel most
szemben állottak: elavult hagyomány konserva-
tívjai, kiket a jóhiszeműség türelmetlensége izga-
tott, mert az embert sokszor teszi makacsá az,
ha érezi, hogy a magát túlélt rendszer, melyhez
még ragaszkodik, a végét járja. a világ nem so-
kára szakít vele és napi rendre tér fölötte. Tulaj-
donképp a kérdés egésze helyett annak csak egyet-
lenegy részletét látták s attól nem is vették észre
a többiét. Ezen a nézetén a tisztviselői nézetek is
szemben állottak. Ezen a nézetén a tisztviselői nézetek is

a nemesek családjában létjogot szerezni s mégis
mily sokáig folyt ellene a pogány hithez ragaszkó-
dók harcza! Századok múlva a királyválasztás
jogáról lemondani annyi volt, mint a belnyugal-
mat megszilárdítani s mégis e lemondás mily sok
békétlenséget idézett elő! A megszokás kűtféjéből
eredt a régi megye szenvedélyes védelme is a par-
lamentben, bár künn az országban vajmi kevés
visszhangot ébresztett. Megérlelődött a nézet, hogy
nem csak a hadi, hanem a politikai fegyverzet
is változtatni kell, ha egyszer elavult, bármily so-
káig volt is győzelmek hasznos eszköze. Midőn
felelős kormányval és parlamenttel birunk: a
megye nem lehet többé az alkotmány védbástyája,
mint volt századokig, mialatt az idegen és felelős-
ség nélküli kormány sok rosszra használt hatalma
ellen igen üdvös volt ötvenkét megye zöldasztala
mellett küzdeni. De az a régi megye már negyven-
két esztendő óta nincs! Tulajdonképp 1848-ban
veszté el lelkét: a közjogi hatalmat. Addig a kö-
veti utasítások és visszahívási jog révén ő volt a
törvények hozatalának főforása. A követ csupán
a vármegye törvényhozási szócsöve volt. Mihelyt
az alkotmányt népképviselési, demokratikus alapa
fektették s nem a vármegyék választottak megyei
követet, hanem a kerületek országos képviselőket,
a megye közjogi hatalma megszűnt s közigazgatási
szervezet maradt csupán. A közbe jött viharos s
majd gyászos idők akadályozták megmodern szel-
lemű atalakítását. Az egykori 47-es konservatívok
jól tudták ezt s a régi megye elerőtlenítéseért az
1848 iki szabadelvű hazafiakat vádolták. Mult
nyáron a 48 as függetlenségi párt — fölkapva a
47 esek füstbe ment hagyományát — elhibázták
az adresse-t, midőn vádjukat a mai kormányhoz
ugy intézték, mint a régi megye sirásóihoz. Egy-
szersmind szabadelvűséget találtak a választás
védelmében, mely pedig nem egyéb, mint arisz-
tokratikus idők elkorhadt maradványa. A rendi
világban, midőn a megyei szűkkörű szolgálat el-
salágitására pár évi gyakorlat is elegendő volt, s
midőn jó módú földes urak kevés fizetésért, vagy
a nélkül is, buzgón és büszkén teljesítették e szol-
gálatot: akkor igen is, helyén volt a »bene pos-
sessionatus«-ok e kiáltánya; de midőn a modern
alkotmányú nemzet közigazgatása sokoldalú szak-
tudományyá vált, midőn a jogegyenlőség szerinti
az egyéni értéknek és nem a származásnak kell
dönteni: akkor egy ország közigazgatását nem
szabad a dilletantizmus természetlen területeként
hagyni meg, hogy oda — képzett egyének rová-
sára — dugdossanak be végzett földes urak neve-
tetlen árvait is, a kik közt nem egy fölmentve érzi
magát attól, hogy személyes érdemmel bírjon, sőt
néha attól is, hogy az államot kifogástalan buzgó-
sággal és tiszta kézzel szolgálja. Demokratikus in
tézmenyekkel bíró államban alapelv, hogy min-
den közteendő olyan végezzen, a ki jól ért hozzá;
ily sokféle nemzetiességű országban pedig, minő
a mienk, mindenképen biztosítani kell, hogy a köz-
tisztviselő az ország minden pontján a törvények-
végrehajtásában és az állameszme hűségében buz-
gólkodjék.

Ez okokból voltam és vagyok az államosítás
híve, bár a javaslat egyes pontjai ellen voltak ki-
fogásaim. Emberi munka azonban sohasem is ré-
szesülhet a dicsőségben, hogy hiba nélkül való
legyen. A mi fölösleget a hagyomány iránti ke-
gyelet sugalt a javaslatba, azt elébb utóbb elharitja
a korszellem, mely csak annak kedvez, a mi
szükséges. Ohajtottam volna továbbá, hogy a me-
gyék új szervezési szervével egyszerre ismerhes-
sük meg a városokét is.

Nem tartozom azok közé, kik a megyéket és
városokat erőszakkal egyesíteni szomban állítóni

világhatalmú birodalmának még nevet is egy
csodálatos központi város adott. A renais-
sance Olaszországból, a hitújítás Németországból,
a szabad eszmék Franciaorszából virágzó város-
sok utján terjedtek el gyorsan, első sorban ismét
más országok városaiban. Az eldarabolt Németor-
szág régi hazafiai is főleg abból merítették reményt,
hogy a polyarchia szaporítja és fejleszti a városok-
kat, melyeknek egyetemi versenyéből nem csak a
nagyobb tudás fejlik ki, hanem a politikai egység
is. Észak-Amerika bámulatosan gyors fölvirágzása
is a sok nagyváros kifejlesztéséből eredt. Hajdan
Szokrates dicsekedett azzal, hogy lábát sohasem
tette ki Athénből, mert szeret tanulni, fák és me-
zők pedig mire sem taníthatják. Ez ugyan tévedés
volt tőle, mert a fák és mezők is sokra tanították
meg az embereket, de az már teljesen igaz, mit
szintén hajdankorban hirdettek, hogy a falu ellátja
a népet gabonával, a város pedig lélekkel.

Magyarország régibb fejlődésében a városok
— fájdalom — nem játszhattak olyan szerepet,
mint a megyék, mert a magyar lakosságu mező
városok csupán mezei gazdaságot üző nagy faluk
voltak, az igazi városok pedig betelepített idegen
polgársággal bírtak, kik külföldről hozott jogszo-
káikak szerint élve, már csak nyelvüknél fogva sem
kerekedhettek a nemzeti törekvéseket képviselő
nemes vármegyék fölé. A városi polgárság nagyob-
bára németül, a Verböczy nemes népe pedig hol
latinul, hol magyarul beszélt. De a hol a régi vá-
ros is magyarul beszélt, mint Debreczen és Kolozs
vár, ott nagy vidékre terjedt ki a hatása. A «Cor-
pus Statutorum,» ez akadémiai becses újabb ki-
adás vaskos kötetiben számtalan okirat bizo-
nyítja, hogy általán véve a városok a műveltségi
érdek, a hatósági élet többoldalúsága és az anyagi
jólát fejlesztése iránt sokkal erősebb érzékkel bír-
tak, mint a vármegyék, nem véve ki még a mi
Borsodmegyénket sem, melynek pedig egyik, már
elfelejtett dicsősége az, hogy 1737-iki statutumai
valamennyi megyéiközt a legrendszeresebbek vol-
tak, s már az észjogi iskola meggyökerezését is bi-
zonyítják, mondhatni valóságos kodifikáló jelleggel.
De a városi statutumok országszerte az értelmi fej-
lettség magas fokának tükrei. Baj, hogy idegen
nyelvökkel és szokásaikkal az állami élet árjában
körülbástyázott, merev szigetekként állottak. Így
történt, hogy még az 1847-iki diétán is a városok
összes követeinek együtt volt egy szavazatuk,
annyi mint a fél Torna vagy Ugocsamegyének. De
ma már a városok küldöttei mint országos képvi-
selők ülnek a parlamentben. Ma már a városok
— kevés kivétellel — lelkes magyarokká s az egy-
kor főleg csak földművelő mezővárosok, köztük a
mi Miskolcznak is, igazi városokká, kulturális köz-
pontokká váltak, ekkép eljött az ideje, hogy az
ilyen városok természetes sulya is közjogi kifeje-
zést kapjon nemzeti életünkben. Követeli ezt a ha-
ladás a kor szelleme. A városok élénkülő civilizá-
ciója van hivatva ama közбай elhárítására is, mely
abból áll, hogy az összhang helyett ellentét nyil-
vánul alkotmányunk s törvényeink szabadelvűsége
és társadalmunk ösdi gondolkozása közt. A tör-
vény jogegyenlőséget hirdet, a társadalom osztály-
érdekeknek hódol, a törvény minősítéseket állít
fel, a társadalom pedig nem az egyéni érték sze-
rint latol, intézményeink gyümölcsöző munkára
sarkalnak, a társadalom pedig többre nézi az örö-
költ vagyon, mely a születési esetleg ingyen aján-
doka, mint az olyan szerzett vagyon, mely a
munka és érdem gyümölcse. A városi polgárság
természetes föladata, hogy szabadelvűen gondol-
kozzék, s e gondolkozásnak annál nagyobb érvé-
nye lesz, mennél jobban emelkedik maga a város.

Emelkedésének pedig egyik fölendítője az

venni tekintetbe, csupán megyei skrupulusok
miatt.

A mi városunk önállósítási kérdése függőben
levő, eldöntetlen ügy, s ezuttal nem vonakodom
kifejezni sajnálatomat, hogy Borsodmegye mely
Miskolcz nélkül is erős értelmiséggel és nemzeti
szellemmel bír, ellenmondott az itt egy szívvel és
szájjal kívánt önállósításnak. Ugy kellett volna
tennie, mint szerető atyának. ki nagyra nőtt fiát,
habár egyik szívbeli szomorúsággal de egyszer-
s mind büszke örömmel bocsátja el szárnyai alól,
hogy külön tűzhelyet alapítva önmagának vessen
és arasson, nem pedig zsörtölődve gátolni, mint
az olyan önző anyósoknak ki sehogy sem tud meg-
barátkozni azzal a legtermészetesebb ténynyel,
hogy nagyra nőtt gyermeke akár mivel tud is már
önálló lenni. Különben a lényegyet tekintve a me-
gye ellenállása hódolat a városnak. Határozata azt
az aggodalmat fejezte ki, hogy e város különválasz-
tása után értelmileg és politikailag a megye nem
birna elég sulylyal a közélet mérlegén. Részemről
magasb véleménynyel vagyok Borsodmegyeről, sőt
hiszem hogy ha — talán nem sokára — ez a vá-
rosunkra nézve elsőrendű kérdés újra szőnyegre
kerül: a megye is többre fogja taksálni magát, ad-
dig pedig a megye és város működtetésének össz-
hangja, közügyeink javára, ugys csorbíthatatlan
marad míg a polgárság egyelőre tegyen ugy e ne-
mes és fontos törekvéséért, ahogy a Vendée hű és
vitéz nemessége tett örökölt czimerével: kedve,
zötlen időben betakarta tiszta lepellet, félre tette
de rá irta erős reménnyel, hogy «föltámad!» És
aztán a legelső kedvező órában talpra is állt, hogy
föltámassza!

Csekély tehetségem szerint én is mindég
küzdeni fogok, — haszóm lesz, élő szóval, ha nem
lesz, mint író a tollammal, — e jogos törekvésért,
mert nem csak a város, hanem az egész ország
egyik leglényegesebb érdekének tartom a polgári
elemek erejének mentül nagyobb arányu kifej-
lesztését, teljesen meg lévén arról győződve,
hogy ez az erő mindig a közműveltség, a te-
vékeny munka, a korszellem, szóval az igazi
demokrácia szolgálatában fog állani. És ez
az erő épp oly mértékben mozdítja elő nem-
zetünknek szabad eszmék szerinti haladását,
mint a mily keveset lendítnek rajta ama hatás-
vadászó frázisok, öblös jelszók s a kormányt, a
többséget és az ország közállapotát ócsároló, feke-
tére festő vádaskodások, melyeknek hangoztatói
nem egyszer beszélnek úgy, mintha a hazafiság az
ő egyedüli kiváltságuk, monopóliumuk lenne. Pedig
épp a hazafiságot becsmerli, ki azt egyesek, cso-
p rtok, politikai konzorciumok haszonbérletének
tekinti, holott az olyan általános kincs, mint az
életető, szabad levegő, mely különbség nélkül édes
mindnyájunké. Törekvéseinknek szárnya, lelkünk-
nek tápláló kűtfeje.

Nincs senki, sem a képviselőházból, sem e
városban, a ki szememre vethetné, hogy megbiza-
tásom nyolczadfél esztendeje alatt a más elveket
valló pártok férfairól ócsárlólag nyilatkoztam
volna. Még kevésbbé gyanusítottam őket. Mindig
csak politikájukat bíráltam és veszélyesnek tartott
tulásaik ellen küzdöttem. Meggyőződésem teljes
hevével és szilárd hűségével ragaszkodom elveim-
hez, melyek engemet — minden legkisebb önzés
és anyagi számítás nélkül — kapcsolnak a szabad-
elvű párthoz; de szabadelvű vagyok abban is,
hogy türelmes tudok lenni az enyéimtől eltérő né-
zetekkel szemben. Még kevésbbé szokásom két-
ségbe vonni a jóhiszeműséget és hazafiságot, mert
hiszen — hála a gondviselésnek! — nemzetünk
odaig jutott, hogy a hazafiatlanság ma már még
üzletnek is nagyvon rossz volna! Hódolni azonban

reform higgadt tárgyalása.

Körülbelül másfél éve, 1890. szeptember havában, beszámoló beszédet épp azért tartottam választóim előtt, mert illőnek tekintém a törvényhozási tárgyalás előtt kijelenteni, hogy én a közigazgatási államosítás híve vagyok. Föltettem akkor magamban, hogy ha e nyilatkozatom ellenzésre talál annál a pártnál, mely engemet a megbízó levélhez juttatott, abból azonnal levonom a kötelességszerű következtetést, mert rám nézve a megbízó levél erkölcsi bece abban áll, ha az ilyen nagy kérdésekben a választó polgárok többségével egyetérthetek. Mivel szerencsés valék ezt e reformkérdésben is elérni, nyugodt önérzettel képviselhettem önöket tovább is a parlamentben.

Azt hiszem, tisztelt uraim, hogy a múlt nyári szöözön hullámmásain a korszellem delejtűje mi felénk hajolt, kiknek vezérelve olyan intézményeket alkotni, melyek a magyar államot erősebbé, egységesebbé teszik. A kik ekövetelménnyel most szemben állottak: elavult hagyomány konservatívjai, kiket a jóhiszeműség türelmetlensége igazgott, mert az embert sokszor teszi makacssá az, ha érezi, hogy a magát túlélte rendszer, melyhez még ragaszkodik, a végét járja. a világ nem sokára szakít vele és napi rendre tér fölötte. Tulajdonképp a kérdés egésze helyett annak csak egyetlenegy részletét látták s attól nem is vették észre a többi. Ez a részlet a tisztviselők választási joga, melyet pedig az egy megszokáson kívül semmi egyéb nem támogat, már csak azért sem, mert épen e jog gyakorlásával történt a legtöbb visszaélés. De emberi dolog ragaszkodni az elavulthoz a célszerűtlenhez is, ha egyszer megszokták. Tapasztalhatja ezt még az is, ki új és szép házat emelhet a roskatag helyett, melynek lebontását szomorúan nézi, mivelhogy sokáig lakott benne. Hát még mikor régi, nagy intézmények gyökeres átalakítását követeli az idő, hogy ne jöne hullámmásba a közvélemény?! A tizedik században Európában a keresztyéniséget fölvenni annyi volt, mint

törvénynyá vált, midőn a jogegyenlőség szerint az egyéni értéknek és nem a származásnak kell döntenie: akkor egy ország közigazgatását nem szabad a dilletantizmus terméketlen területeként hagyni meg, hogy oda — képzett egyének rovására — dugdossanak be végzett földes urak neveletlen árváit is, a kik közt nem egy fölmentve érzi magát attól, hogy személyes érdemmel bírjon, sőt néha attól is, hogy az államot kifogástalan buzgósággal és tiszta kézzel szolgálja. Demokratikus intézményekkel bíró államban alapelv, hogy minden közteendő olyan végezzen, a ki jól ért hozzá; ily sokféle nemzetiiségű országban pedig, minő a miénk, mindenképen biztosítani kell, hogy a köztisztviselő az ország minden pontján a törvények végrehajtásában és az állameszme hűségében buzgólkodjék.

Ez okokból voltam és vagyok az államosítás híve, bár a javaslat egyes pontjai ellen voltak kifogásaim. Emberi munka azonban sohasem is részesülhet a dicsőségben, hogy hiba nélkül való legyen. A mi fölösleget a hagyomány iránti kegyelet sugalt a javaslatba, azt elébb utóbb elhárítja a korszellem, mely csak annak kedvez, a mi szükséges. Ohajtottam volna továbbá, hogy a meggyék új szervezési szervével egyszerre ismerhesük meg a városokét is.

Nem tartozom azok közé, kik a megyéket és városokat erőszakosan szeretik szembe állítani, holott együttes hivatásuk: karöltve munkálni a maguk és az ország erősödésén. De megvallom, hogy az állami fejlődés dicső munkájában sokkal nagyobb szerepet tulajdonítok a városoknak, mint a melyek folyvást nőnek, mindig több erő közpon-tosítására képesek s nálunk nem csak a műveltségnek, hanem a nemzeti szellemnek is főtérjesztői. A város mindig együtt van, a megye csak ritkán jön össze. Minden idő történelme bizonyítja, hogy a nemzetek előrelátó értelme városokra fektette a fűsúlyt. A hellén világ kihalhatlan dicsősége városokból áradt szét. A rómaiak

körülbástyázták, merev szigetekként állottak. Így történt, hogy még az 1847-iki diétán is a városok összes követének együtt volt egy szavazatuk, annyi mint a fél Torna vagy Ugocsa megyének. De ma már a városok küldöttei mint országos képviselők ülnek a parlamentben. Ma már a városok — kevés kivétellel — lelkes magyarokká s az egykor főleg csak földművelő mezővárosok, köztük a mi Miskolczunk is, igazi városokká, kulturális központokká váltak, ekkép eljött az ideje, hogy az ilyen városok természetes sulya is közjogi kifejezést kapjon nemzeti életünkben. Követeli ezt a haladás a kor szelleme. A városok élénkülő civilizációja van hivatva a közbaj elhárítására is, mely abból áll, hogy az összhang helyett ellentét nyilvánul alkotmányunk s törvényeink szabadelvűsége és társadalmunk ősi gondolkozása közt. A törvény jogegyenlőséget hirdet, a társadalom osztály-érdekeknek hódol, a törvény minősítéseket állít fel, a társadalom pedig nem az egyéni érték szerint latol, intézményeink gyümölcsöző munkára sarkalnak, a társadalom pedig többre nézi az örökölte vagyont, mely a születési esettel ingyen ajándoka, mint az olyan szerzett vagyont, mely a munka és érdem gyümölcse. A városi polgárság természetes föladata, hogy szabadelvűen gondolkozzék, s e gondolkozásnak annál nagyobb érvénye lesz, mennél jobban emelkedik maga a város.

Emelkedésének pedig egyik fölendítője az, ha — elegendő erkölcsi és anyagi erő birtokában — önálló törvényhatósággá válhatik. Ezt a szárnyat adja meg neki a kormány és törvényhozás, ha az nem áll összeütközésben a közérdekkel. Nem arról van szó, hogy a kis városi ágaskodásokat is honorálják. A kormány mindig bölcsen tesz, ha szigorúan mérlegeli azt: vajjon a röplési vágy arányban áll-e a szárny erejével? Továbbá kötelesség az óvatosság ott, hol egy város önállósítása a vármegye értelmi és nemzeti erejét zsugorítaná össze. De ahol e gátló körülmény nem forog fenn, ott már nem volna helyes a duzzadó erőt sem

mint a mily keveset lendítenek rajta ama hatás-vadászó frázisok, öblös jelszók s a kormányt, a többséget és az ország közállapotát ócsárló, feketére festő vádaskodások, melyeknek hangoztatói nem egyszer beszélnek úgy, mintha a hazafiság az ő egyedüli kiváltságuk, monopóliumuk lenne. Pedig épp a hazafiságot becsmérli, ki azt egyesek, csoportok, politikai konzorciumok haszonbérletének tekinti, holott az olyan általános kincs, mint az éltető, szabad levegő, mely különbség nélkül édes mindnyájunké. Törekvéseinknek szárnya, lelkünknek tápláló kútfeje.

Nincs senki, sem a képviselőházból, sem e városban, a ki szememre vethetné, hogy megbízatásom nyolczadfél esztendeje alatt a más elveket valló pártok férfaiáról ócsárlólag nyilatkoztam volna. Még kevésbbé gyanúsítottam őket. Mindig csak politikájukat bíráltam és veszélyesnek tartott tulsáik ellen küzdöttem. Meggyőződéseim teljes hevével és szilárd hűségével ragaszkodom elveimhez, melyek engemet — minden legkisebb önzés és anyagi számítás nélkül — kapcsolnak a szabadelvű párthoz; de szabadelvű vagyok abban is, hogy türelmes tudok lenni az enyéimtől eltérő nézetekkel szemben. Még kevésbbé szokásom kétségbe vonni a jóhiszeműséget és hazafiságot, mert hiszen — hála a gondviselésnek! — nemzetünk odáig jutott, hogy a hazafiatlanság ma már még üzletnek is nagyon rossz volna! Hódolni azonban csak az olyan korszerű és termékeny politikának tudok, melynek eredményei üdvös tények és maradandó alkotások. Polgártársaim nagy többsége is bizonyára ezek szerint és nem a szenvedélyes vádaskodások után ítéli meg az egymással küzdő alkotmányos pártokat, az egyeseket pedig a kitartó munka, a kötelességérzet és a következetesség, a politikai jellem e főbiztosítóka szerint.

Ezek elmondása után melegen köszönöm, hogy nézeteimet ezuttal is meghallgatni sziveskedtek s magamat polgártársi jóindulatukba ajánlom.

